

<http://www.tacno.net/Novost.aspx?id=12327>
<http://www.tacno.net/InterviewNovost.aspx?id=12327>

Tačno.net, 6.1.2011.

Snježana Kordić: Jezikoslovci otuđeni od jezika

Razgovor vodio **Ladislav Babić**

Foto: Tomislav Smoljanović.

Snježana Kordić, međunarodno poznata hrvatska lingvistica, široku „popularnost“ – može li se nazvati tako koloplet strasti koji se ispleo oko njezina djela – stekla je knjigom „Jezik i nacionalizam“. Knjigu je objavio zagrebački izdavač Durieux, a uzburkala je i stručnu i laičku javnost s područja bivše države. Jedni su je u Hrvatskoj proglasili knjigom godine, drugi i najčitanijom lingvističkom knjigom otkako postoji hrvatska država, a treći su zahtijevali da kad uđemo u neku knjižaru ni slučajno ne kupimo tu knjigu. Zamolili smo povodom svega toga gospođu Kordić da za čitaoce elektroničkog portala [Tačno.net](http://www.tacno.net) odgovori na neka pitanja.

Određeni krugovi su se jako uzrujali zbog Vaše knjige. Na Hrvatskoj televiziji smo imali priliku vidjeti kako je zet akademika Stjepana Babića organizirao u prostorijama tjednika „Hrvatsko slovo“ tribinu protiv knjige, a u publici su sjedili bivši hrvatski generali. Govore s tribine prenosila je emisija Branke Kamenski „Pola ure kulture“ dajući im podršku, i time pokrenula lov na vješticu.

Ne čudi me reakcija HRT-a i krugova oko „Hrvatskog slova“ jer u knjizi sam izložila rezultate istraživanja koji pokazuju da je u Hrvatskoj najveći nacionalizam i najradikalnija jezična cenzura baš na HRT-u i u „Hrvatskom slovu“. Tendenciozno napravljenom TV-emisijom naveli su nekoliko pravaša da iziđu na ulicu s transparentima protiv knjige, a akademikov zet je podnio i krivičnu prijavu protiv tadašnjeg Ministarstva kulture zbog novčane potpore tiskanju djela. Ta prijava je masovno ismijana po novinama u Hrvatskoj, a i DORH ju je odbacio kao neosnovanu.

Demonstracije u Osijeku

Nasuprot velikoj podršci na koju je „Jezik i nacionalizam“ naišao u novinama, javili su se jezikoslovci Sanda Ham, Josip Silić i Midhat Riđanović i osporavali su knjigu a da ju prethodno uopće nisu imali u ruci.

Da, to je i inače izraziti problem u našoj sredini, a posebno u kroatistici, da se rado iznosi mišljenje o nečemu što se uopće nije pročitao. Sad hrvatska Wikipedija prenosi neistinitu tvrdnju Sande Ham da se u mojoj knjizi zastupaju teze njemačke slavistike iz 19. stoljeća o romantičarskim pogledima na jezike i narode, kada se poistovjećivao jezik i narod. Time se podmeće da ja poistovjećujem jezik i narod, pa s obzirom da tvrdim da je riječ o istom jeziku, ispalo bi da negiram postojanje Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca kao zasebnih naroda. Međutim, suprotno je istina. U knjizi na brojnim mjestima baš ističem da se jezik ne smije poistovjećivati s narodom, i da narodi postoje neovisno o tome govore li isti jezik kao i neki drugi narod. I jako kritiziram romantičarski pogled iz 19. stoljeća, njegovu proširenost upravo u domaćoj sredini, i pokazujem da je takav pogled odavno napušten u Njemačkoj, što dokazuju i citati brojnih njemačkih znanstvenika u knjizi.

Knjiga Snježane Kordić - Jezik i nacionalizam

I pokoji strani umirovljeni slavist je lijen da pročita djelo o kojem govori. Tako je bliski suradnik naših filologa Svein Mønnesland u „Slobodnoj Dalmaciji“ izjavio da „ne dijeli mišljenje Snježane Kordić da su hrvatski i srpski jedinstven jezik“.

Mislim da se u ovom slučaju radi o namjernom podmetanju da ja tvrdim kako je riječ o jedinstvenom jeziku. Koliko puta je Ljudevit Jonke ponavljao da se radi o jednom ali ne i jedinstvenom jeziku. Koliko puta sam ja to ponavljala, ali neki se prave gluhi. Kad pogledam, u jednu ruku je čak kompliment za knjigu kad kritičari tako falsificirano predočavaju njen sadržaj jer to znači da ništa od onoga što piše u knjizi nije osporivo pa su prisiljeni izmišljati.

Srpski nacionalistički krugovi dočekali su Vašu knjigu na nož. Dragoljubić Zbiljić svoj napad u jednom srpskom tjedniku završava riječima da je ta knjiga neusporedivo opasnija za srpsku lingvistiku nego za hrvatsku. A Nenad Nikolić u drugom srpskom tjedniku tvrdi da je knjiga za Srbe pogubna jer uskraćuje Srbima autorefleksiju i „jezik oslobađa obeležnosti srpskom tradicijom, svodi ga na simbolički neutralno sredstvo komunikacije i podstiče na ravnodušnost prema njegovom imenovanju i broju raznoraznih imena koja se srpskom jeziku daju“.

Znate, kad već govorimo toliko o napadima, potrebno je reći da je neusporedivo više bilo javne podrške i da sam zahvaljujući knjizi upoznala toliko divnih ljudi da nemam vremena ni misliti na ove koje smo sada spominjali.

Podrška je svakako i što je izdavač Nenad Popović u najtiražnijem njemačkom političkom dnevnom listu „Sueddeutsche Zeitung“ proglašen najzaslužnijim mirotvorcem na evropskom kontinentu za godinu 2010., a u obrazloženju je navedeno da je te godine objavio Vašu knjigu.

Nenada Popovića sam prvi puta uživo upoznala prošlog mjeseca na sajmu knjiga u Puli. Njegova izdavačka kuća Durieux je međunarodno zapažena po brojnim i značajnim naslovima koji su doprinosili miru u čitavoj regiji. Sigurno je čitav Popovićev izdavački rad uzet u obzir prilikom odlučivanja da mu se dodijeli tako veliko priznanje. Moja knjiga je bila samo točka na „i“.

U prvoj od jednosatnih radio-emisija posvećenih Vašoj monografiji jedan hrvatski urednik je rekao kako je Vaša knjiga interno uzburkala duhove dok još nije bila ni objavljena. Ispričao je kako je bio uvrstio Vaš rukopis u program jedne velike hrvatske izdavačke kuće, ali rukopis je skinut s liste za objavljivanje. Na prosvjedni upit rekli su mu da se plaše da bi mogli biti na indirektan način financijski kažnjeni od strane ministarstva, a vezano za prodaju brojnih udžbenika od čega taj izdavač živi.

Autocenzura u kulturološkim krugovima je veliki problem hrvatskog društva. Ali mislim da ta vremena sada polako prolaze.

Kroatisti su protiv Vas. Ljetos smo u tjedniku „Aktual“ mogli pročitati da to ide čak toliko daleko, kako je napisao Velimir Visković, da „Jedan mi se naš kroatist čak pohvalio kako su prije dvije-tri godine kolektivnom akcijom hrvatskih kroatista iznudili da Snježana Kordić ne prođe na natječaju za prestižno profesorsko mjesto na jednoj njemačkoj slavističkoj katedri.“

Radi se o Berlinskoj slavistici koju je osnovao slavist svjetskog glasa Vatroslav Jagić još davne 1874. godine. Upravo ta činjenica je navela tamošnje njemačke slaviste da se bore da barem u glavnom gradu preživi katedra za južnoslavensku lingvistiku. Iako im je rektorat zbog mjera štednje naredio da ukinu tri profesorska mjesta, oni su žrtvovali par mjesta na svojoj istočnoj i zapadnoj slavistici da bi zadržali barem jedno mjesto i za južnu. Pozvali su me da jedan semestar tamo predajem i raspisali su za mene odmah natječaj za stalno. Kad su to dočuli kroatisti, HAZU je odmah izišla pred hrvatsku javnost s pismenim zahtjevom da treba učiniti pritisak na glavne evropske gradove, poimence na Berlin. Odmah potom su u hrvatsku ambasadu dolazili i agitirali protiv onoga što ja pišem ne samo kroatisti i članovi HAZU, nego i tadašnji ministar znanosti Dragan Primorac, i pozvali su Nijemce u ambasadu koji su bili članove izborne komisije raspisanog radnog mjesta. Ambasadorica je čak ponudila da hrvatska vlada preuzme financirati jedno sveučilišno profesorsko mjesto u Berlinu. Kad su moji zemljaci pokazali toliku uzrujanost, Nijemci su na to mjesto uzeli osobu koja proučava makedonski jezik i koja nije imala nijednu publikaciju o našem jeziku, i s kojom je smislenije komunicirati ne na našem jeziku nego na njemačkom ili engleskom. Ja sam prešla na Sveučilište u Frankfurtu.

Kakvo sjećanje nosite na bankovnu metropolu Frankfurt i na tamošnju slavistiku na kojoj ste nekoliko godina predavali?

Imala sam sreće da sam živjela u najljepšim gradovima Njemačke. Frankfurt je jedan od takvih gradova. A što se tiče moje profesije u Frankfurtu, na tamošnjem Sveučilištu je nedavno ukinuta kompletna slavistika, afrikanistika i turkologija, a fakultetsku zgradu je rektorat prodao nekim investitorima koji će ju srušiti i sagraditi neku banku. Sudbinu naše Slavističke knjižnice od preko sto tisuća knjiga možete i zamisliti. Konzervativna vlada u pokrajini Hessen koja je donijela odluku o ukidanju misli da će tako ubrzati asimilaciju stranaca. Imali smo puno studenata, par stotina.

Nedavno ste se nakon gotovo dva desetljeća predavačkog rada na raznoraznim njemačkim sveučilištima vratili u Zagreb.

Profesiji kojom se ja bavim u središtu izučavanja stoji jezik koji se govori ovdje kod nas. Prirodno je da naš jezik svakom izvornom govorniku neprocjenjivo mnogo znači: bez njega je svatko invalid, sjetimo se nijemih. Ali u svjetskim mjerilima to je jedan mali i nevažan jezik. Dok sam predavala u Münsteru, zaposlila sam na mojoj katedri Alidu Bremer na lektorsko radno mjesto i vidjela koliki je ogroman trud ulagala da studenti za drugu godinu studija koju su nastavljali kod mene barem donekle nauče naš jezik. Kad na kraju nakon mnogo, mnogo rada neki rijetki stranci i odlično nauče naš jezik, govore ga ipak daleko lošije od bilo kojeg izvornog govornika odraslog na primjer u Srbiji. Znači, s jedne strane ulažemo puno energije i novaca da ponekog rijetkog stranca naučimo naš jezik, a s druge strane domaći kroatisti isključuju milijune ljudi kao govornike svog jezika samo zato što oni nisu hrvatske nacionalnosti. Taj nelogični rezon se mora ispraviti, i on se treba ispravljati upravo ovdje gdje mu je i izvor, u našoj sredini a ne negdje dalje.

Snježana Kordić

Kako je izgledao Vaš prvi susret sa Zagrebom nakon dugo vremena?

Usred najžešće hajke na mene došla sam na jedan dan u Zagreb na premijeru Šnajderove kazališne predstave „Draga Tilla Durieux“. Nakon nje odjurila sam da u noćnom programu slušam u kazalištu „Kerempuh“ Predraga Lucića i Borisa Dežulovića. Kad sam na ulici pitala nasumce dvojicu mladića za najkraći put do kazališta, oni su u isti glas rekli: „Vi ste gospođa Kordić!“. Meni se sledila krv u žilama, a oni su nastavili: „Čitali smo Vašu knjigu! Upravo tako nešto smo čekali! Pišem prikaz za tjednik Zarez. Čitajte to u Zarezu!“ I doista, u „Zarezu“ se pojavio prikaz pod naslovom „Dvadeset godina laži“. Tako sam saznala i ime mladića kojem sam se obratila na ulici. To iskustvo je utjecalo da se vratim u Zagreb. Mladi, nove generacije, oni imaju pravo na znanje.

Kako biste saželi u par riječi Vašu knjigu i objasnili katarzu i povratak samopouzdanja kod mnogih koji su pročitali „Jezik i nacionalizam“?

Domaći lingvisti su stavili omču oko grla svojim sugrađanima. Pozivali su se da su oni navodno znanost, i tako ušutkavali pobunu govornika našeg jezika i prisiljavali na poslušnost. Nemoć mase ljudi i frustriranost jezičnim nasiljem i zahtjevom da odbace vlastiti razum, sve to je prekinuto ovom knjigom jer u njoj se lingvističkim argumentima razotkriva da su naši kroatisti grupa neobrazovanih i ideološki zadojenih jedinki. Preko noći ostali su bez aureole nedodirljivih bogova, ogoljeni su kao običan jad ljudskih bića.

Zašto ste u naslovu knjige povezali jezik i nacionalizam?

Zato što se nacionalizam na našim prostorima pravi, širi i pojačava kroz odnos prema jeziku. I to na nekoliko načina. Jedan je kad se tvrdi da ona druga nacija nama ugrožava jezik. Drugi je kad se kaže da je sve to jezik samo moje nacije i da zato oni drugi ustvari i nisu prave nacije. Treći je kad se traži da pazimo da ne bismo upotrijebili riječ iz one druge nacije jer ona ne valja.

U knjizi prozivate jezikoslovce zbog nacionalizma?

Da, jer ove tvrdnje koje sam upravo navela ne dolaze spontano iz naroda, nego dolaze od hrvatskih, srpski, bošnjačkih i crnogorskih jezikoslovaca koji kroz medije, škole i udžbenike te tvrdnje usađuju u vlastiti narod. Općenito su na našim prostorima ljudi iz kulture nosioci nacionalizma. Odmak od nacionalizma moguć je ako se učine promjene u medijima, školama i udžbenicima.

S obzirom da ste radili na centralnoj nacionalnoj katedri za jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu od 1991. do 1995., kako objašnjavate što ona sada u svom nazivu sadrži riječ „standardni“?

U tom forsiranom korištenju izraza „standardni“ očituje se ključni problem današnje kroatistike. Nigdje u svijetu se u nazivu neke jezične katedre ne pojavljuje izraz „standardni“, one se zovu na primjer katedra za francuski jezik, za njemački jezik. Stoga je taj izraz suvišan i kod nas. Kroatisti njegovim forsiranjem ne samo da nepotrebno kompliciraju naziv studijskog predmeta, kao iz vremena socijalizma kada smo bili preplavljeni nekakvim dugačkim nazivima, nego time žele izgledati kao da su nekako posebno učeni, a u stvari su neobrazovani jer uopće ne znaju što znači taj izraz. Za njih je to neki njihov izmišljeni oblik jezika koji oni utjeruju u ljude, i iz kojeg isključuju one koji su druge nacionalnosti. Takvo stajalište je u suvremenoj lingvistici u svijetu neodrživo. Taj forsirani izraz je u Hrvatskoj postao čarobna formula protiv onih koji se bune zbog jezičnog nasilja.

Bivša hrvatska premijerka kad govori o ulasku Hrvatske u EU navodi često kao jedinu dobit da je EU priznala hrvatski jezik time što je naveden na listi službenih jezika. Vi ste jedini lingvist u Hrvatskoj koji osim doktorata ima i iznaddoktorski stupanj, habilitaciju stečenu u Njemačkoj, pa ste stoga i formalno gledano najprimjerenija osoba da ovo prokomentirate.

Čovjek se mora nasmijati kad vidi kakvu maglu jedna političarka prodaje svojim sugrađanima kao epohalno važan postupak prema Hrvatskoj. Kao da EU ima nekakvu komisiju koja procjenjuje neku jezičnu situaciju i određuje radi li se o različitom jeziku ili ne. A već unazad pola stoljeća, iz vremena dok je postojala Evropska zajednica, postoji pravilo koje se nije

mijenjalo do dana današnjeg da svaka nova članica sama navodi pod kojim imenom će se jezik njenih građana dodati među službene jezike. Sredinom 20. stoljeća nisu mogli znati da će kod nas nastati niz malečkih državnica koje će tvrditi da govore međusobno različite jezike pod različitim imenima. A što se tiče radnih jezika, formalno su u EU tri radna jezika, engleski, francuski i njemački, ali s izrazitom tendencijom da se u praksi koristi samo jedan radni jezik: engleski. U hrvatskim medijima se lažno predstavljalo da navodno EU zahtijeva od Hrvata da ujednače jezik sa Srbima, da mijenjamo svoje jezične navike, kako bi na kraju izostanak takvog zahtjeva iz EU predočili kao veliku hrvatsku pobjedu jer što je veći bio protivnik, veća je i pobjeda. Ali takvih zahtjeva pa čak ni diskusija u EU nikada nije bilo. Ja bih sav taj cirkus u Hrvatskoj ovako predočila: zamislimo dvije susjede, jedna ima crveni auto, a druga je upravo kupila auto koji je slučajno iste boje. Kad je u policiji popunjavala formular o tehničkim podacima auta, upisala je da je njen auto narančast kako ne bi pisala ista boja kao kod njene susjede. Kad je ta susjeda poslije vidjela pred kućom parkirana dva auta, dobacila je vlasnici novog auta kako mora sada paziti da se ne zabuni i krene otvarati tuđi auto zbog iste boje, a ova joj odgovori: ne, moj auto je narančast – evo to piše u prometnoj dozvoli!

Naši kroatisti rado kažu da je ovdašnja jezična situacija podudarna s jezičnom situacijom u Švedskoj, Norveškoj i Danskoj.

Da bi osoba koja tako nešto tvrdi bila kompetentna za temu o kojoj govori potrebno je da je upoznata s jezičnom situacijom u obje sredine. Idealna osoba za to bio bi neki skandinavski slavist koji tečno govori naš jezik. Upravo takav stručnjak, Per Jacobsen, prije par dana na jednoj konferenciji na Sveučilištu u Bruxellesu poručio je našim kroatistima da „ta tvrdnja o skandinavskoj situaciji je pogrešna, ponavljana mnogo puta čak i od strane lingvisti, ali ipak pogrešna. Istina je da tri skandinavska jezika danski, norveški i švedski su više-manje međusobno razumljivi, ali oni su tri zasebna jezika s različitom jezičnom strukturom i razvili su se od različitih dijalekata“. To je kao kad usporedimo naš jezik i na primjer slovenski: također su se razvili od različitih dijalekata i dobrim dijelom su razumljivi. Kad već spominjemo Norvešku, treba reći da se u njoj govore dva jezika. Jedan je Nynorsk („novonorveški“) koji ima različitu dijalektalnu osnovicu naspram danskog, a drugi je Bokmal („knjiški“) koji se razvio iz iste osnovice kao i danski ali su veće razlike nego u našem slučaju.

Snježana Kordić

Foto: Tomislav Smoljanović.

Ljetos ste u dva navrata predavali u Sarajevu u Goethe-Institutu i na Mirovnoj akademiji, a nedavno su mediji prenosili i da ste imali zapažen nastup na Sajmu knjiga i autora u Puli. Što planirate kao sljedeće?

Spremam se za jednu kraću turneju gostujućih predavanja na švicarskim sveučilištima, u Zürichu, Bernu i Baselu.